



ЛІТЕРАТУРА

1. Никитина Л. А. Образовательная программа становления исследовательской компетентности в методической подготовке педагога / Л. А. Никитина // Мир науки, культуры, образования. – № 3 (15). – 2009. – С. 264–269.
2. Оленюк І. В. Лабораторний практикум з фізики : посіб. для вищ. навч. закладів І–ІІ рівнів акредитації / І. В. Оленюк. – Гусятин : ВЦ, 2003. – 200 с.
3. Середенко П. В. Развитие исследовательских умений и навыков у будущих педагогов / П. В. Середенко // СПО. – № 1. – 2008. – С. 62–64.
4. Слостенин В. А. Педагогика / Слостенин В. А., Исаев И. Ф., Мищенко А. И. – М. : Школьная пресса, 2004. – 576 с.
5. Фролов И. Т. Очерки методологии биологического исследования. Система методов биологии / И. Т. Фролов. – М. : ЛКИ, 2007. – 286 с.
6. Anthony J. Nitko. Educational assessment of student / Anthony J. Nitko, Susan M. Brookhart. – New Jersey, 2007. – 548 p.

РЕЗЮМЕ

Н. В. Корягина. Критерии и уровни готовности будущих учителей к проведению экспериментальных исследований по естествознанию.

В статье рассмотрены понятия готовности и экспериментального исследования, определены уровни и критерии оценки сформированности готовности будущих учителей к проведению экспериментальных исследований в области естествознания.

Ключевые слова: *готовность, эксперимент, исследование, уровни готовности, критерии, подготовка учителя.*

SUMMARY

N. Koriagina. Criteria and teacher's readiness to experimental researches in natural sciences.

The concept of readiness and experimental study, the levels and criteria forming the teacher's readiness to conduct experimental research in the field of Natural Sciences is considered in the article.

Key words: readiness, experiment, research, readiness levels, criteria, teacher's training.

УДК 378.147

О. І. Матяш, Л. Й. Наконечна

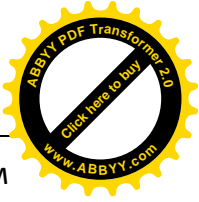
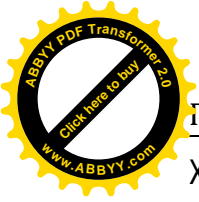
Вінницький державний педагогічний
університет імені Михайла Коцюбинського

ПІЗНАВАЛЬНА САМОСТІЙНІСТЬ СТУДЕНТІВ ЯК ПЕРЕДУМОВА РОЗВИТКУ ФАХОВИХ КОМПЕТЕНЦІЙ

У статті розглянуто різні підходи до розкриття змісту поняття пізнавальна самостійність особистості та уточнено його. Обґрунтовано роль пізнавальної самостійності студентів у процесі формування та розвитку їхніх фахових компетенцій.

Ключові слова: *пізнавальна самостійність особистості, майбутній вчитель, фахові компетенції, самоосвіта, самовдосконалення.*

Постановка проблеми. Про необхідність удосконалення вищої освіти, зміни пріоритетів в її характері та змісті навчання з орієнтацією на самостійність особистості як передумову загальної культури, світогляду та морально-етичної спрямованості зазначено в державній національній програмі «Освіта» («Україна



XXI ст.»). Існує тісний зв'язок між самостійністю й успішністю студентів: чим вищий рівень пізнавальної самостійності студентів, тим вищий рівень їхньої успішності та відповідно їх конкурентоспроможність на ринку праці.

Аналіз актуальних досліджень. Проблемою формування та розвитку пізнавальної самостійності студентів займалися А. М. Алексюк, Н. Г. Дайрі, В. І. Клочко, І. Я. Лернер, М. І. Махмутов, А. П. Огаркова, П. І. Підкасистий, О. Я. Савченко, Г. І. Саранцев, І. Р. Сташкевич, Т. І. Шамова та інші.

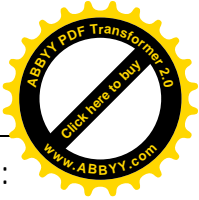
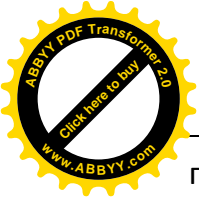
Я. А. Коменський, Ж.-Ж. Руссо, Г. С. Сковорода, К. Д. Ушинський самостійність та активність відносили до провідних принципів дидактики. А. Дістервег зазначав, що тільки ті знання і вміння становлять цінність, які одержані самостійно, що «кінцева мета будь-якого виховання – виховання самостійності через самодіяльність». Здійснений аналіз психологічної та педагогічної літератури засвідчив, що проблема формування та розвитку пізнавальної самостійності є актуальною та жваво обговорюється педагогами та психологами.

Мета статті – розглянути різні підходи до розкриття змісту поняття пізнавальна самостійність особистості, визначити місце і роль пізнавальної самостійності студентів у процесі формування та розвитку їхніх фахових компетенцій.

Виклад основного матеріалу. Дослідники переймаються різними аспектами зазначеного явища, у тому числі різними видами самостійності студентів. Так, виділяють практичну, професійну, пізнавально-професійну, професійно-педагогічну, навчально-пізнавальну, освітню, навчальну, творчу, розумову та пізнавальну самостійність. Більшість науковців розглядали у своїх дослідженнях різні аспекти формування, розвитку чи активізації саме пізнавальної самостійності студентів.

Відзначимо, що поняття самостійність дослідники трактують по-різному. Самостійність є найбільш істотною ознакою людини і як особистості, і як суб'єкта діяльності. Найчастіше її характеризують як властивість, узагальнену властивість, інтеграційну властивість, волюву властивість, якість, інтегровану якість, професійну якість, сукупність елементів, багатоаспектне особистісно-діяльне утворення, вміння систематизувати, аналізувати, творчу діяльність, рису характеру, основу компетенції майбутнього професіонала, яка дозволяє на основі життєвого досвіду ставити завдання, контролювати волю та наполегливість для досягнення мети.

Насамперед з'ясуємо сутність зазначеного поняття з точки зору психології. У психологічному тлумачному словнику знаходимо таке визначення: «Самостійність – узагальнена властивість особистості, яка проявляється в ініціативності, критичності, адекватній самооцінці і почутті особистої відповідальності за свою діяльність та поведінку. Самостійність особистості



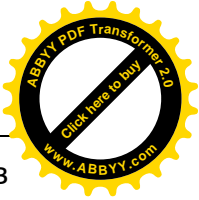
пов'язана з активною роботою думки, почуттів та волі. Цей зв'язок двобічний: по-перше, розвиток розумових і емоційно-вольових процесів – необхідна передумова самостійних суджень та дій, по-друге, дії та судження, що складаються в процесі самостійної діяльності, формують та зміцнюють здатність не тільки свідомо виконувати мотивовані дії, а й домагатися успішного виконання прийнятих рішень всупереч можливим труднощам» [10, 449].

Аналіз й узагальнення напрацювань провідних вітчизняних психологів і зарубіжних підходів до проблеми самостійності особистості дозволив С. В. Чебровській визначити самостійність як інтегративну властивість особистості, яка бере початок в активності, розвивається в онтогенезі через засвоєння різних видів діяльності. Науковець вважає, що в результаті індивідуального розвитку самостійність наповнюється суб'єктивним досвідом, який обумовлює можливість різних її проявів та рівнів, таких, як інтуїтивно-епізодичний, репродуктивний, евристичний та креативний, які різняться характером активності [9].

Як бачимо, самостійність не вважається вродженою якістю, а формується, розвивається під впливом різноманітних чинників, у тому числі соціальних, в процесі життєдіяльності особистості. Самостійність – це якість соціально зрілої особистості, яка дозволяє їй здійснювати діяльність, адекватну ситуації, у тому числі і в умовах невизначеності. Зазначимо, що істотними властивостями, які становлять сутність самостійності, психологи називають такі: здатність особистості до самоствердження на основі ціннісних орієнтацій та інтелекту, самоконтроль, вміння регулювати власну поведінку та емоційні реакції, здатність самому ухвалювати рішення, вміння зберігати власну думку, схильність брати на себе відповідальність, критичність мислення, свобода і творчість.

Сучасне трактування поняття самостійність з точки зору педагогіки таке: «Самостійність – одна з властивостей особистості. Характеризується двома факторами: по-перше, сукупністю засобів – знань, умінь і навичок, якими володіє особистість; по-друге, ставленням особистості до процесу діяльності, її результатів та умов здійснення, а також зв'язками з іншими людьми, які складаються в процесі діяльності» [4, 297].

Щодо поняття «пізнавальна самостійність», то його зміст розкрито у значній кількості наукових праць. Більшість авторів визначають «пізнавальну самостійність» як якість особистості, яка поєднує вміння набувати нові знання та творчо їх застосовувати в різних ситуаціях, характеризується прагненням і вмінням раціонально організувати свою пізнавальну діяльність, самостійно засвоювати нові знання та способи діяльності у процесі цілеспрямованого пошуку.

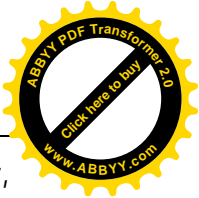
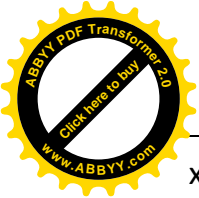


Як інтегративну якість особистості пізнавальну самостійність студентів визначає В. Г. Логвиненко, зазначаючи при цьому, що ця якість має в основі пізнавальну активність і пов'язана з ініціативою, з пошуком різних шляхів розв'язування навчально-пізнавальних задач без участі викладача (викладач готує систему завдань), забезпечує саморозвиток особистості. Дослідниця виділяє двадцять властивостей особистості, на яких ґрунтується пізнавальна самостійність. Виділимо найбільш істотні та універсальні властивості (не обмежені комп'ютерними дисциплінами, у рамках яких В. Г. Логвиненко досліджувала проблему) серед названих ученою. Зокрема це потреба і бажання опанувати знання і способи діяльності; пізнавальний мотив й інтерес; інтерес до результатів самостійної пізнавальної діяльності та до майбутньої професії; ініціативність; опорні знання (якими володіє особистість); використання науково-методичної літератури, засобів комунікації, Інтернету; уважність; вольові зусилля; цілеспрямованість; наполегливість; контактність із викладачем й іншими студентами під час виконання самостійної пізнавальної діяльності з метою отримання інформації; уміння ставити мету та досягати її; уміння планувати свою пізнавальну діяльність; уміння оцінити свої потенційні можливості та результати своєї пізнавальної діяльності [5].

Деякі науковці розглядають пізнавальну самостійність студентів у розрізі їхньої майбутньої професійної діяльності. Наприклад, Л. А. Тархова пізнавальну самостійність майбутніх перекладачів розуміє як особливу якість особистості, яка виявляється у прагненні до постійного самовдосконалення, спрямована на створення перекладу мови оригінала внаслідок сформованої мотивації, професійних умінь і навичок, організаційно-пізнавальних умінь і здійснюється на підставі пізнавального інтересу [8].

На думку А. В. Петькова, пізнавальна самостійність майбутнього вчителя інформатики є якістю особистості, яка проявляється в його готовності до оволодіння педагогічними та спеціальними знаннями і вміннями продуктивного використання інформаційних ресурсів у проектуванні професійного розвитку [7]. Порівнюючи два останні трактування пізнавальної самостійності, помічаємо, що дослідники характеризують це явище з різних позицій. Так, Л. А. Тархова наголошує на прагненні студентів до самовдосконалення, а А. В. Петьков – на готовності. Вважаємо, що одного прагнення, або готовності недостатньо – пізнавальна самостійність можлива лише в єдності цих компонентів.

В. Є. Бенера та Г. С. Адамів пізнавальну самостійність також розглядають у розрізі професійної діяльності майбутніх педагогів. В. Є. Бенера трактує пізнавальну самостійність майбутнього педагога як складну інтегративну властивість особистості, яка у структурі професійно-педагогічної діяльності включає: особистісні

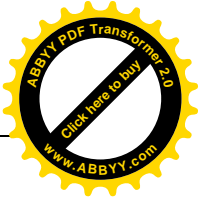
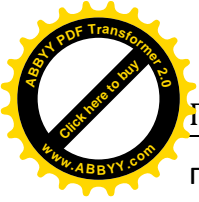


характеристики (досвід педагогічної діяльності, прагнення до успіху, відповідальність, готовність до саморозвитку, незалежність), наявність прояву її змістових ознак (ініціативність, допитливість, критичність, незалежність), розвиток мислення (глибину, гнучкість, критичність), компоненти зовнішніх проявів [3].

Як професійну якість студентів педучилища розглядає пізнавальну самостійність Г. С. Адамів. Причому ця якість характеризується наявними професійними знаннями, сформованими професійними якостями пізнавального характеру, позитивними професійними цінностями, достатнім рівнем самопізнання, розвинутою емоційною рефлексією, умінням ставити і розв'язувати педагогічні завдання [1]. Безумовно, пізнавальна самостійність є важливою складовою професійної компетентності майбутнього педагога. Але з останніх двох тлумачень складається враження, що поза педагогічною діяльністю, без досвіду цієї діяльності пізнавальна самостійність неможлива.

Не згодні ми і з обмеженням змісту поняття «пізнавальна самостійність» лише певною навчальною дисципліною та одним видом пізнавальної діяльності, а саме комунікативно-пізнавальною діяльністю, яке вводить Д. С. Білоног. Вона розуміє пізнавальну самостійність майбутнього вчителя іноземної мови як «... інтегративну якість особистості, змістом якої є внутрішньо вмотивоване прагнення та готовність до оволодіння іноземною мовою у процесі самостійної комунікативно-пізнавальної діяльності» [2, 9].

Цілком слушними, на нашу думку, є погляди Е. Ю. Мілова на сутність пізнавальної самостійності. Науковець розглядає її в двох аспектах – як якість особистості (особистісна складова) та як характеристику діяльності (діяльнісна складова). Причому особистісна складова відображає ставлення (прагнення, бажання) людини до пізнання, процесу пізнавальної діяльності, її результатів і умов здійснення, а також можливості (знання, уміння, здатності, воля) здійснювати пізнавальну діяльність у відносній незалежності від зовнішнього впливу. Діяльнісна ж складова виявляється в самокеруванні людиною процесом своєї пізнавальної діяльності (від постановки мети до оцінки результату) на різних рівнях її здійснення (від відтворення до творчості). В особистісний блок Е. Ю. Мілов включив такі компоненти: а) емотивний (воля, емоції, мотиви, інтереси, потреби та ціннісні орієнтації студента), який відображає психологічну готовність студента до самостійного пізнання; б) когнітивний (знання), який відображає теоретичну готовність студента до самостійного пізнання; в) конативний (уміння, здібності), який відображає практичну готовність. Діяльнісний блок дослідник представив такими компонентами: а) рівні пізнавальної діяльності (репродуктивний, евристичний, творчий); б) стани пізнавальної самостійності (повна, часткова, відсутня); в) етапи самостійної пізнавальної діяльності (інформаційно-аналітичний,



проектувальний, виконавчий, рефлексивний) [6].

На підставі здійсненого аналізу уточнюємо зміст поняття пізнавальна самостійність. При цьому врахуємо такі положення:

- властивості, як стійкі психічні явища, відображають найбільш загальні, істотні психологічні особливості людини як індивідуума; риси – це стійкі особливості поведінки особистості, які повторюються у різних ситуаціях, відображення виражених властивостей, якості ж є узагальненими властивостями особистості, які визначають її особливості;

- самостійність безвідривно пов'язується з діяльністю, поділяється на види залежно від видів діяльності, зокрема пізнавальна самостійність пов'язана з пізнавальною діяльністю;

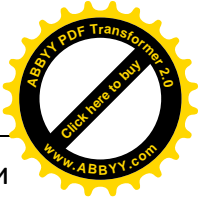
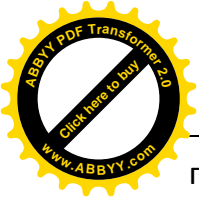
- самостійність об'єднує сукупність засобів, якими володіє особистість і ставлення особистості до процесу діяльності;

- пізнавальна самостійність є основою самовдосконалення та самоосвіти майбутнього вчителя.

Отже, пізнавальну самостійність особистості розуміємо як інтегративну професійно значущу якість особистості, яка характеризується прагненням до пізнання та наявністю знань і вмінь раціонально організувати і здійснювати свою пізнавальну діяльність, спрямовану на засвоєння нового й удосконалення уже пізаного. Пізнавальна самостійність проявляється в потребі й умінні здобувати нові знання на основі формування та розвитку психологічної готовності до самонавчання, саморозвитку, самовдосконалення.

Уважаємо, що пізнавальна самостійність студентів є основою самоосвіти та передумовою розвитку їхніх фахових компетенцій. Високий рівень професійної компетентності фахівця неможливий без відповідного рівня пізнавальної самостійності. Оскільки від здатності студентів самостійно здобувати нові знання, уміння використовувати їх у навчальній та професійній діяльності залежить рівень їхньої професійної спроможності та конкурентоспроможності, що в сучасних умовах є особливо актуальним для майбутніх учителів. Постійних змін зазнають навчальні плани та програми, підручники, педагогічні методи і прийоми, а головне – з розвитком інформаційного суспільства змінюються учні, технології навчання, що вимагає від учителя постійного самовдосконалення.

Компетентнісний підхід у вищій освіті розуміється як спрямованість освітнього процесу на формування та розвиток професійних компетенцій особистості. Серед п'яти базових компетенцій, проголошених у Раді Європи, компетенції, що передбачають здатність оновлювати знання відповідно до умов, що змінюються. Тому плануючи, організовуючи навчально-виховний процес у



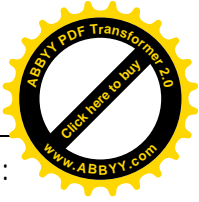
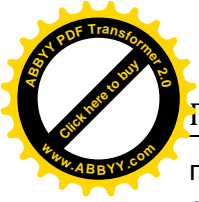
педагогічному університеті маємо передбачити і забезпечити умови, завдяки яким можливе не лише формування фахових компетенцій майбутнього вчителя, а й закладені основи його самоосвіти, саморозвитку, основи здобуття нових знань, умінь, досвіду, які спроможні будуть забезпечити готовність до виконання нової (непередбачуваної сьогодні) діяльності.

Указане спонукає переосмислити зміст навчальних планів підготовки вчителя, зміст навчальних програм фахових дисциплін, зміст робочих програм навчальних дисциплін, а головне технології організації навчально-пізнавальної діяльності студентів. Навчально-виховний процес має бути спрямованим на розвиток пізнавальної самостійності студентів, що, у свою чергу, створюватиме в них потребу у самовдосконаленні та сприятиме набуттю та неперервному оновленню професійних компетенцій.

Висновки. Осмислення суті пізнавальної самостійності як ефективного засобу засвоєння знань та розвитку особистості має довгу історію, здійснюється з різних позицій. У межах компетентнісного підходу здатність оновлювати знання відповідно до умов, що змінюються, належить до базових компетенцій. За такого підходу змінюються вимоги до відбору і структурування змісту освіти. Він має бути підпорядкований кінцевому результату освітнього процесу, а саме набуттю випускником компетенцій. Уважаємо, що пізнавальна самостійність є передумовою розвитку фахових компетенцій особистості, розвиток пізнавальної самостійності майбутніх фахівців є запорукою підвищення якості вищої освіти.

ЛІТЕРАТУРА

1. Адамів Г. С. Формування у студентів педагогічного училища пізнавальної самостійності (на матеріалі вивчення психолого-педагогічних дисциплін) : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04 / Адамів Галина Степанівна. – К., 2002. – 264 с.
2. Белоног Д. С. Формирование познавательной самостоятельности у будущих учителей иностранного языка в личносно ориентированном обучении : автореф. дис. на соискание учёной степени канд. пед. наук : спец. 13.00.01 «Общая педагогика, история педагогики и образования» / Д. С. Белоног. – Воронеж, 2009. – 24 с.
3. Бенера В. Є. Формування пізнавальної самостійності в майбутніх вихователів дошкільних навчальних закладів засобами інтелектуальної гри : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04 / Бенера Валентина Єфремівна. – К., 2002. – 243 с.
4. Гончаренко С. Український педагогічний словник / С. Гончаренко. – К. : Либідь, 1997. – 373 с.
5. Логвиненко В. Г. Методика формування пізнавальної самостійності студентів технічних спеціальностей в процесі вивчення інформаційно-комунікативних технологій : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук : спец. 13.00.02 «Теорія та методика навчання (технічні дисципліни)» / В. Г. Логвиненко. – Харків, 2005. – 19 с.
6. Милов Ю. Е. Формирование познавательной самостоятельности студентов колледжа : автореф. дис. на соискание учёной степени канд. пед. наук: спец. 13.00.08 «Теория и методика профессионального образования» / Ю. Е. Милов. – Магнитогорск, 2002. – 20 с.
7. Петьков А. В. Развитие познавательной самостоятельности у будущих учителей информатики в условиях информационно-дидактической среды



педагогического вуза : автореф. дис. на соискание учёной степени канд. пед. наук : спец. 13.00.08 / А. В. Петьков. – Майкоп, 2007. – 28 с.

8. Тархова Л. А. Формування пізнавальної самостійності майбутніх перекладачів у процесі професійної підготовки : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04 / Тархова Любов Анатоліївна. – Одеса, 2006. – 270 с.

9. Чебровская С. В. Психологические условия формирования самостоятельности студентов : дис. ... канд. психол. наук : 19.00.07 / С. В. Чебровская. – Комсомольск-на-Амуре, 2003. – 157 с.

10. Шапар В. Б. Психологічний тлумачний словник / В. Б. Шапар. – Х. : Прапор, 2004. – 640 с.

РЕЗЮМЕ

О. И. Матяш, Л. И. Наконечная. Познавательная самостоятельность студентов как предпосылка развития профессиональных компетенций.

В статье рассмотрены различные подходы к раскрытию содержания понятия познавательная самостоятельность личности и уточнено его. Обоснована роль познавательной самостоятельности студентов при формировании и развитии их профессиональных компетенций.

Ключевые слова: познавательная самостоятельность личности, будущий учитель, профессиональные компетенции, самообразование, самосовершенствование.

SUMMARY

O. Matyash, L. Nakonechna. Cognitive independence students as a prerequisite of professional competence.

Different approaches to disclosure of the term cognitive independence and identity is specified. The role of cognitive independence of students in shaping and developing their professional competencies is determined.

Key words: cognitive self-identity, future teachers, professional competence, self-education, self-improvement.

УДК 372.016:51

Л. Синько
Сумський ОІППО

ФОРМУВАННЯ ГОТОВНОСТІ ВЧИТЕЛЯ МАТЕМАТИКИ ДО ВИКОРИСТАННЯ ІННОВАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ

У статті досліджено проблеми готовності вчителя до використання інноваційних технологій у системі особистісно зорієнтованого навчання на уроках математики.

Ключові слова: інноваційні технології, вчитель математики.

Постановка проблеми. В умовах європейської інтеграції, соціально-економічного розвитку України актуального значення набувають чинники соціально-економічного розвитку, серед яких значна роль відведена модернізації системи освіти, оскільки саме вона сприяє переходу до інформаційного суспільства та формуванню пріоритетів розвитку сучасної держави [2, 55]. Складовою модернізації вітчизняної системи освіти є особистісно орієнтоване навчання, що передбачає заміну традиційних методів інноваційними, зміщення акцентів навчальної діяльності на інтелектуальний розвиток особистості,